

ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดพหุนิยมทางกฎหมาย
กับทฤษฎีด้วยรัฐและสัญญาประชาคม
Relation Between the Theory of Legal Pluralism with
the Theory of State and Social Contract

ณัฐดนัย นางจันทร์¹

บทคัดย่อ

แนวคิดพหุนิยมทางกฎหมายเป็นแนวคิดที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นจริงของรัฐสมัยใหม่ว่าในรัฐหนึ่งๆไม่ได้ประกอบไปด้วยระบบกฎหมายแค่เพียงหนึ่งระบบ โดยเฉพาะในรัฐซึ่งเกิดขึ้นจากการรวมเอาดินแดนย่อยๆ หลายดินแดนเข้าไว้ด้วยกัน โดยลักษณะเช่นนี้มีความขัดแย้งกับการกำหนดความชอบธรรมในการก่อตั้งรัฐและความชอบธรรมในการตรากฎหมายภายใต้แนวคิดว่าด้วยรัฐและสัญญาประชาคม ซึ่งเป็นแนวคิดที่เน้นการตีความว่ารัฐหนึ่งๆ นั้นประกอบด้วยระบบกฎหมายเพียงระบบเดียว อันมีลักษณะเป็นการมองข้ามหรือกดขี่ซึ่งความคงอยู่ของประชาชนกลุ่มที่ไม่มี ความประสงค์ที่จะอยู่ภายใต้บริบทกฎหมายของรัฐดังกล่าว ดังนั้น การปรับปรุงการตีความแนวคิดว่าด้วยสัญญาประชาคมจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการสร้างความชอบธรรมให้กับการคงอยู่ของรัฐภายใต้สภาวะที่มีระบบกฎหมายอันหลากหลายปรากฏอยู่ร่วมกัน ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นการสนองตอบต่อวัตถุประสงค์ของแนวคิดว่าด้วยสัญญาประชาคมเอง นั่นคือการดำรงไว้ซึ่งความปลอดภัยในสิทธิ เสรีภาพ ตลอดจนชีวิตและทรัพย์สินของปัจเจกชนทั้งปวง

คำสำคัญ: พหุนิยมทางกฎหมาย, รัฐ, สัญญาประชาคม

¹ นักศึกษาหลักสูตร นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Abstract

The theory of legal pluralism is one of the most important theories that explains reality of a modern state that does not contain only one legal system, especially the state was established by occupy other states. This situation is a conflict to the social contract theory that use to legitimated the state and laws. By implementing this theory any state must ruled by one legal system which is overthrown groups of people who don't want to be subjected of legal state. To avoid the violence and protect the purpose of the theory that want to maintain the security of lives and property as well as the rights and freedoms of all individuals.

Keyword: Legal Pluralism, State, Social Contract

บทนำ

บทความฉบับนี้เกิดขึ้นจากความพยายามที่จะหาคำอธิบายเพื่อสนับสนุนแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพหุนิยมในทางกฎหมาย โดยอาศัยทฤษฎีทางกฎหมายที่เปรียบเทียบเครื่องมือหลักในการสร้างระบบกฎหมายให้กับโลกปัจจุบัน ดังนั้นในบทความฉบับนี้จะประกอบไปด้วยเนื้อหาสามส่วนสำหรับ ส่วนแรก นั้นคือการอธิบายความหมายและหลักการของแนวคิดที่ว่าด้วยพหุนิยมทางกฎหมาย ส่วนที่สอง คือ การอธิบายแนวคิดที่ว่าด้วยสัญญาประชาคม และในส่วนที่สาม คือ การอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างหลักการทางกฎหมายทั้งสองประการ ซึ่งในส่วนนี้เองจะเป็นการอธิบายความเห็นในเบื้องต้นของผู้เขียนที่มีต่อความสัมพันธ์ของทฤษฎีทางกฎหมายทั้งสอง อันจะนำไปสู่ข้อเสนอในการปรับปรุงการตีความแนวคิดที่ว่าด้วยสัญญาประชาคมต่อไป ทั้งนี้ สำหรับผู้ที่ประสงค์จะทำความเข้าใจในแนวคิดที่ว่าด้วยพหุนิยมทางกฎหมาย (Legal Pluralism) นั้น ผู้เขียนขอแนะนำงานของ Sally Engle Merry ในชื่อ “Legal

Pluralism” ซึ่งผู้เขียนพบว่าได้รวบรวมเอาการตีความและการให้ความหมายของแนวคิดดังกล่าวไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์

ความหมายและหลักการของแนวคิดว่าด้วยพหุนิยมทางกฎหมาย

พหุนิยมทางกฎหมาย (Legal Pluralism) อาจเป็นคำที่ไม่ค่อยคุ้นหูนัก กฎหมายในประเทศไทยนั้น เนื่องจากคำดังกล่าวเริ่มเป็นที่สนใจและศึกษากันอย่างจริงจังในซีกโลกตะวันตก ภายใต้การตระหนักถึงผลกระทบอันเกิดจากการล่าอาณานิคม ไปจนถึงการสร้างลักษณะเฉพาะตัวของสังคมย่อย ๆ ที่เกิดขึ้นภายในรัฐ

การศึกษาแนวคิดว่าด้วยพหุนิยมทางกฎหมาย หรือความคิดริเริ่มในการศึกษา กฎหมายจากประเด็นดังกล่าวนั้นเกิดขึ้นจากการตระหนักสภาวะที่กฎหมายไม่สามารถใช้บังคับได้อย่างเต็มประสิทธิภาพภายใต้ดินแดนอาณานิคม ไปจนถึงความพยายาม ในการพิจารณาความวุ่นวายทั้งหลายอันเกิดจากการปรับใช้กฎหมายภายใต้สังคมที่ สภาพ วัฒนธรรม ตลอดจนจารีตปฏิบัติที่แตกต่างกัน² ดังนั้นแล้ว พื้นฐานเบื้องต้นใน การทำความเข้าใจแนวคิดพหุนิยมทางกฎหมาย คือการศึกษาความหมายของคำ ดังกล่าวซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงสภาวะแห่งความยุ่งเหยิงตามที่คุณเขียนได้กล่าวมาแล้ว ข้างต้น

ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่าโดยสภาพแล้วเราสามารถที่จะจำแนกความหมายของพหุนิยมทางกฎหมายได้เป็นสองลักษณะ ลักษณะแรก คือการให้ความหมายของพหุนิยมทางกฎหมายผ่านตัวอักษร นั่นคือ “พหุ” ในความหมายทางภาษาไทยย่อมาความ ได้ถึงสิ่งที่แสดงลักษณะซึ่งมากกว่าหนึ่ง (มาก)³ ในขณะที่กฎหมาย (Law) ย่อมมีความหมายอย่างแคบหมายถึงระเบียบข้อบังคับในสังคม ในขณะที่ความหมายอย่าง

²สมชาย ปรีชาศิลปกุล, "พหุนิยมทางกฎหมาย," วารสารนิติสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 3, 1 (2559). หน้า 25-27

³ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2539), หน้า 823

กว้างย่อมหมายถึงระบบของกฎเกณฑ์ทั้งหลายที่ทำหน้าที่ในการควบคุมสังคม⁴ เมื่อนำเอาความหมายทั้งสองมารวมเข้ากับคำว่านิยามแล้ว พหุนิยมทางกฎหมายจึงหมายถึงความถึงลักษณะที่มีกฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับอยู่ในสังคมหนึ่งๆมากกว่าหนึ่งลักษณะหรือหนึ่งระบบ (System)

การให้ความหมายในลักษณะแรกนั้นนำมาสู่การอธิบายความหมายในลักษณะที่สอง นั่นคือการพิจารณาความหมายหรือข้อเท็จจริงที่ทำให้เกิดคำดังกล่าวขึ้น คือการให้ความหมายในเชิงปฏิเสชนิยามของกฎหมายภายใต้แนวคิดปฏิฐานนิยมทางกฎหมาย ซึ่งมีพื้นฐานทางแนวคิดที่สำคัญ นั่นคือกฎหมายนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากผู้มีอำนาจสูงสุดภายในรัฐ (รัฐาธิปัตย์) ข้อสรุปเช่นนี้ชี้ให้เห็นว่า ภายใต้แนวคิดปฏิฐานนิยมทางกฎหมาย มองว่ากฎหมายเกิดจากอำนาจอันชอบธรรมเพียงแหล่งเดียว นั่นคือการก่อสร้างระบบกฎหมาย (Legal System) ที่มองว่ากฎหมายเกิดจากจุดศูนย์กลางแห่งอำนาจของรัฐ และกฎหมายคือจุดศูนย์กลางแห่งการขับเคลื่อนรัฐ (Legal Centralism) โดยระบบกฎหมายในที่นี้ หมายถึงการวางโครงสร้างทางกฎหมาย ที่สนับสนุนให้ระบบกฎหมายหนึ่งๆมีการตราข้อบังคับบนพื้นฐานของหลักการเดียวกัน และใช้บังคับรวมกันกับคนทุกคนภายในรัฐ และในบางกรณีย่อมหมายถึงการสร้างแม่แบบแห่งกฎหมายชุดเดียวขึ้นมาในรัฐ ซึ่งเป็นลักษณะที่มักจะปรากฏขึ้นในประเทศที่มีระบบกฎหมายเชิงเดี่ยว (Mono Legal System)⁵

ลักษณะเช่นนี้แตกต่างจากพื้นฐานของแนวคิดพหุนิยมทางกฎหมาย กล่าวคือแนวคิดพหุนิยมทางกฎหมายนั้นมุ่งเน้นพิจารณาความเป็น “กฎหมาย” ภายใต้ข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ที่ว่า กฎหมายนั้นคือสิ่งซึ่งสร้างขึ้นโดยผู้มีอำนาจสูงสุดในรัฐหนึ่งๆ ซึ่งในแง่ของสังคมรัฐซึ่งเกิดจากการรวมเอาบุคคลหลายเชื้อชาติ ชนเผ่า หรือต่างความคิดมารวมกันนั้น แทบจะเป็นไปไม่ได้เลยที่จะสามารถกำหนดศูนย์กลางแห่ง

⁴ Cambridge Dictionary, "Meaning of "Law" in the English Dictionary" [Online] Accessed: 23/08/2017. Available from: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/law>

⁵ ปรีชา ศิลปกุล, ส., "พหุนิยมทางกฎหมาย," วารสารนิติสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, หน้า 23

อำนาจรัฐได้อย่างแท้จริง หากมองภายใต้มุมมองของผู้ที่ตกอยู่ภายใต้การล่าอาณานิคม ซึ่งยังคงยึดถือแนวคิด จารีต ประเพณี ตลอดจนระบบการปกครองที่เป็นเอกลักษณ์แล้ว การบังคับใช้กฎหมายโดยอาศัยอำนาจรวมศูนย์ของรัฐย่อมมีลักษณะที่เป็นการขัดแย้ง กับกับความเชื่อมั่นในระบบการปกครองดั้งเดิมของตน และหากบุคคลเหล่านั้นไม่ ยอมรับอำนาจของรัฐที่เข้ามาบังคับตนในนามของกฎหมาย ลักษณะเช่นนี้ย่อมทำให้ ภายใต้อำนาจรัฐหนึ่งๆ นั้น มีระบบกฎหมายมากกว่าหนึ่งระบบนั่นคือระบบกฎหมายที่ ถูกอ้างและบังคับใช้ในนามของรัฐ กับระบบกฎหมายดั้งเดิมที่บังคับใช้อยู่ ซึ่งอาจอยู่รูป ของกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ได้⁶ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดพหุนิยม ทางกฎหมายของสภาวะที่ภายใต้อำนาจรัฐหนึ่งๆมีระบบกฎหมายมากกว่าหนึ่งระบบซ้อนทับ กันอยู่นั่นเอง

แนวคิดพหุนิยมทางกฎหมายนั้นอาจแบ่งช่วงของการอธิบายได้เป็นสองยุค สมัย คำอธิบายที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับบทความนี้นั้นคือคำอธิบายในช่วงต้นของการ กำเนิดแนวคิดว่าด้วยพหุนิยมในทางกฎหมายอันจัดเป็นแนวคิดดั้งเดิมของพหุนิยมทาง กฎหมาย นั่นคือการอธิบายแนวโดยการปฏิเสธทฤษฎีการสร้างระบบกฎหมายที่เป็น ศูนย์กลางตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยวางอยู่บนข้อสันนิษฐานที่ว่า สังคมที่แท้จริงใน ปัจจุบันนั้นถูกพัฒนาขึ้นมาจากการหล่อหลอมเอาสังคมเล็กๆ ย่อยๆ เข้ามารวมกัน ดังนั้นจึงแทบจะไม่มีความเป็นไปได้เลยที่จะสร้างระบบกฎหมายที่เป็นหนึ่งเดียวจน ก่อให้เกิดการยอมรับอย่างทั่วไปในรัฐ ลักษณะเช่นนี้แสดงอย่างชัดเจนผ่านสภาพความ วุ่นวายที่เกิดขึ้นภายหลังจากการแยกตนเป็นอิสระของเมืองที่ตกเป็นเมืองขึ้นของ อาณาจักรต่างๆในยุคแห่งการล่าอาณานิคม⁷

ในลักษณะนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า พหุนิยมทางกฎหมาย หมายถึง การที่รัฐฯหนึ่ง ยอมรับว่าภายในรัฐของตนนั้นมีชุดกฎหมายหรือชุดหลักเกณฑ์ในทางปกครองที่ มากกว่าหนึ่งชุดซึ่งส่งผลกระทบต่อเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมรัฐ โดยภายหลัง ลักษณะดังกล่าวในปัจจุบันนั้นถูกตีความให้ขยายไปไกลกว่าสังคมที่ตกเป็น

⁶ อานันท์ กาญจนพันธุ์, "พรมแดนความรู้เรื่อง Legal Pluralism," วารสารนิติสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 3, 1 (2559). หน้า 8-9

⁷ Sally Engle Merry, "Legal Pluralism," Law & Society Review Vol. 22, No. 5 (1988). Pp. 869-871

เมืองขึ้นหรือถูกรวมเข้ากับรัฐหนึ่งๆโดยขาดการจัดการ แต่ยังคงขยายไปถึงสังคมทุกภาคส่วนที่จำเป็นที่จะต้องใช้หลักเกณฑ์อันมีลักษณะเฉพาะในการขับเคลื่อนการทำงานของสังคมนั้นๆ เช่น ภาคธุรกิจหรือภาคอุตสาหกรรมของรัฐด้วย ซึ่งจัดเป็นคำอธิบายแนวคิดที่ว่าด้วยพหุนิยมทางกฎหมายในช่วงที่สอง⁸

ดังนั้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า พหุนิยมทางกฎหมาย หมายถึงหลักการที่ว่าด้วยการยอมรับว่ารัฐๆหนึ่งนั้นมีระบบกฎหมายมากกว่าหนึ่งระบบขึ้นไปในการควบคุมและกำหนดทิศทางความเป็นไปของรัฐนั้นๆ โดยอาจแบ่งแยกกฎหมายภายในรัฐได้เป็นกฎหมายของรัฐ (State Laws) และกฎหมายหรืออำนาจควบคุมสังคมซึ่งไม่ใช่ของรัฐ (Non State Laws) อย่างไรก็ตาม เนื่องจากบทความชิ้นนี้เป็นเอกสารทางวิชาการขนาดสั้น ผู้เขียนเองจึงไม่สามารถอธิบายคุณลักษณะหรือแง่มุมจำเพาะของแนวคิดที่ว่าด้วยพหุนิยมทางกฎหมาย โดยเฉพาะความหมายของกฎหมายในแนวคิดนี้ซึ่งมีความลึกซึ้งไปได้มากกว่านี้ ทั้งนี้ ผู้เขียนจะนำเอาความหมายที่กล่าวไว้แล้วนั้นไปใช้ประกอบกับการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างพหุนิยมทางกฎหมายและแนวคิดที่ว่าด้วยสัญญาประชาคมต่อไป

แนวคิดที่ว่าด้วยรัฐและสัญญาประชาคม

แนวคิดเบื้องต้นว่าด้วยรัฐในทางนิติศาสตร์นั้น คือการอธิบายความคงอยู่ของรัฐในฐานะบุคคลสมมุติทางกฎหมาย ซึ่งมีอำนาจควบคุมเหนือบุคคลที่เป็นพลเมืองแห่งรัฐนั้น ในแง่ของการอธิบายความคงอยู่หรือตัวตนของรัฐในปัจจุบันนั้นคือการพิจารณาว่าสิ่งที่จะเกิดเป็นรัฐได้จะต้องมีองค์ประกอบหลักทั้งสิ้นสี่ประการ นั่นคือ ดินแดน ประชากร อำนาจอธิปไตย และรัฐบาล อย่างไรก็ตาม การอธิบายข้อความคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐที่จำเป็นต้องพูดถึงอีกประการหนึ่งนอกจากการบรรยายถึงสิ่งที่ก่อตัวขึ้นเป็นรัฐๆหนึ่งนั้น นั่นคือการอธิบายถึงที่มาว่ารัฐนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร และมีสิ่งใดที่เป็นเสมือนแนวคิดสำคัญซึ่งยืนยันความชอบธรรมในการคงอยู่ของรัฐ

⁸ Ibid

หากพิจารณาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว โดยย้อนกลับไปหาแนวคิดที่เป็นจุดเริ่มต้นของรัฐนั้น นักคิดผู้น่าเสนอให้เห็นตัวตนของรัฐที่แยกออกมาจากปัจเจกชนและผู้ปกครองภายในรัฐ นั่นคือ แมคคิอาเวลลี (Niccolo Machiavelli) นักปรัชญาในยุคกลางแห่งยุโรป ซึ่งนำเสนอว่าผู้ปกครองนั้นจะต้องปกครองอาณาจักรหรือรัฐ ภายใต้หลักเหตุผลและความจำเป็นแห่งรัฐ คือการปกครองเพื่อสนองตอบต่อวัตถุประสงค์แห่งการคงอยู่ของรัฐนั่นเอง อย่างไรก็ตาม เหตุผลในการคงอยู่ดังกล่าวกลับถูกพัฒนาขึ้นและตีความอย่างชัดเจนโดยนักคิดยุคสมัยใหม่ ซึ่งพยายามที่จะสร้างแนวคิดที่รองรับเหตุผลแห่งการกำเนิดรัฐขึ้นบนพื้นฐานของความพยายามที่จะแยกอำนาจรัฐออกมาให้เป็นเอกเทศจากตัวผู้ปกครอง⁹

แนวคิดว่าด้วยสัญญาประชาคม (Social Contract) เป็นแนวคิดที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อสนองต่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว โดยพยายามอธิบายต้นกำเนิดอำนาจในการควบคุมสังคมของรัฐ ภายใต้การเฟื่องฟูของแนวคิดปัจเจกชนนิยมและเสรีนิยม โดยแนวคิดว่าด้วยสัญญาประชาคมนั้นถูกนำเสนอโดยนักคิดหลายท่านซึ่งถูกเรียกว่าเป็นนักคิดสายสัญญาประชาคม และในจำนวนนักคิดทั้งหลายที่ได้เสนอแนวคิดนี้นั้น เฉพาะการนำเสนอโดยจอห์น ล็อก (John Locke) ฌอง ฌาคส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) จัดว่าเป็นรูปแบบแนวคิดที่ทรงอิทธิพลมากที่สุดอันนำไปสู่การก่อร่างของรัฐสมัยใหม่ในปัจจุบัน

แนวคิดว่าด้วยสัญญาประชาคมทั้งของล็อกและรูสโซนั้น ถูกวางขึ้นบนวัตถุประสงค์เดียวกัน นั่นคืออธิบายถึงความหมายและวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งรัฐไปจนถึงการอธิบายความชอบธรรมของอำนาจที่ใช้ในการบังคับประชาชนทุกคนภายในรัฐ ซึ่งหากกล่าวโดยสรุปแล้ว นักคิดทั้งสองท่านที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ต่างมองเหมือนกันว่ารัฐคือสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยในร่างกาย ทรัพย์สิน ตลอดจนสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ภายใต้วัตถุประสงค์เช่นนี้ ทั้งรูสโซและล็อกต่างมองว่าการจะทำให้สำเร็จขึ้นได้นั้นจำเป็นต้องสร้างวิธีการรองรับความชอบธรรมของกฎเกณฑ์ในการควบคุมสังคมอันจะก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์แก่วัตถุประสงค์ขึ้นมาประการหนึ่ง โดยกฎเกณฑ์ที่ว่านี้วางอยู่บนรากฐานของแนวคิดปัจเจกชนนิยมและเสรีนิยมที่มี

⁹ Leo Strauss and Joseph Cropsey, *History of Political Philosophy* (E-Book Edition) (United State: University of Chicago, 1987).

สาระสำคัญนั้นคือ มนุษย์ทั้งหลายต่างเข้ามารวมตัวกันและอาศัยเสรีภาพอันมีแต่กำเนิดของตนทำสัญญากันขึ้น ซึ่งอาจเรียกว่าสัญญาประชาคม ภายใต้สัญญานี้ มนุษย์ทั้งหลายยอมตนที่จะอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์เพื่อจุดประสงค์หนึ่งเดียว นั่นคือเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยในร่างกาย ทรัพย์สิน ตลอดจนสิทธิและเสรีภาพของตน¹⁰

แม้ในรายละเอียดปลีกย่อยภายใต้แนวความคิดของล๊อคและรูสโซนั้นจะแตกต่างกันไปบ้าง แต่โดยเนื้อหาสาระสำคัญแล้ว สัญญาประชาคมคือการสร้างรูปแบบของข้อตกลงสมมุติรวมหมู่ขึ้นมา เพื่อเป็นหลักฐานยืนยันว่าประชาชนทั้งหลายในรัฐต่างยินยอมพร้อมใจที่จะอยู่ใต้บังคับแห่งกฎหมายด้วยการเลือกภายใต้เสรีภาพแต่กำเนิดของตน กฎหมายในที่นี้หมายถึงกฎเกณฑ์ที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้อำนาจที่ปัจเจกชนทั้งหลายมอบให้รัฐซึ่งเรียกว่าอำนาจอธิปไตย ในแง่นี้เมื่อปัจเจกทั้งหลายยอมตนให้อยู่ภายใต้กฎหมายแล้ว ย่อมหมายถึงปัจเจกชนทั้งหลายยอมยอมตนอยู่ภายใต้อำนาจของตนเองปัจเจกชนจึงไม่สูญเสียเสรีภาพใดๆ ไปเลยภายใต้ข้อจำกัดแห่งกฎหมาย

การตีความแนวคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ภายใต้แนวความคิดสัญญาประชาคมไม่ว่าจะเป็นของล๊อคหรือรูสโซนั้น สังคมหนึ่งๆ จะต้องประกอบไปด้วยระบบกฎหมายที่ชอบธรรมเพียงระบบเดียวอันเกิดจากคามยินยอมพร้อมใจในลักษณะที่ไม่ใช่ฉันทามติของคนในสังคม แต่อาศัยเอาเสียงส่วนใหญ่ของคนในสังคมมาเป็นเครื่องมือตัดสินความชอบธรรมของกฎหมาย ลักษณะเช่นนี้ก่อให้เกิดระบบกฎหมายเชิงเดี่ยว (Mono-Legal System) ซึ่งมีลักษณะที่เป็นการปฏิเสธความคงอยู่ของระบบกฎหมายตลอดจนอำนาจอื่นที่มีอยู่เหนือคนกลุ่มต่างๆ ภายในรัฐนั่นเอง

ความสัมพันธ์ระหว่างพหุนิยมทางกฎหมาย กับทฤษฎีด้วยรัฐและสัญญาประชาคม

การอธิบายความหมายของแนวคิดสัญญาประชาคมข้างต้น วางอยู่บนพื้นฐานของความพยายามที่จะอธิบายความชอบธรรมของอำนาจรัฐภายใต้แนวคิดปัจเจกชน

¹⁰ บวรศักดิ์ อวรรณโณ, กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554), หน้า.

นิยมและมนุษยนิยม ซึ่งอำนาจรัฐในทฤษฎีดังกล่าวได้รับการรับรองความชอบธรรมโดยการสร้างเจตนารมณ์รวมหมู่ในเชิงสมมุติขึ้น และมีการนำเสนอให้เห็นผลดีอันเกิดจากการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของสังคม (Harmonization) ซึ่งได้แก่การรับรองความปลอดภัยของคนในสังคม

คำอธิบายดังกล่าวได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง เนื่องจากเป็นหนึ่งในทฤษฎีสำคัญที่สามารถนำเอามาอธิบายระบบกฎหมายอันเป็นหนึ่งเดียวของรัฐในปัจจุบันได้ อย่างไรก็ตาม เนื่องการตีความดังกล่าวกลับมีลักษณะที่ขัดแย้งกับข้อเท็จจริงในทางสังคม นั่นคือทฤษฎีสัญญาประชาคมมีลักษณะเป็นการปฏิเสธการมีอยู่ของบุคคลผู้มีเจตจำนงหรือมีวัตถุประสงค์ในการดำรงชีวิตที่ขัดแย้งต่อรัฐ ซึ่งในทางข้อเท็จจริงแล้วบุคคลดังกล่าวล้วนมีอยู่จริงในแง่ของกลุ่มคนที่ไม่ใช่คนส่วนใหญ่ของรัฐนั้นๆ ซึ่งโดยมากแล้วเข้ามาเป็นสมาชิกของรัฐผ่านการยึดครองดินแดนเมื่อครั้งของการล่าอาณานิคม หรือเป็นกลุ่มบุคคลที่มีพื้นฐานความเชื่อและระบบกฎหมายเป็นของตนเอง ก่อนที่การก่อตั้งระบบกฎหมายแบบรวมศูนย์ของรัฐจะเกิดขึ้น ตัวอย่างที่ดีที่สุดคือการคงอยู่ของระบบกฎหมายชาเรียฮ์ (Sharia) ซึ่งเป็นระบบกฎหมายที่ปรากฏอยู่ในเอกสารสำคัญทางศาสนาของชาวมุสลิม ซึ่งหากมีการยึดถือปฏิบัติในประเทศที่มีได้ใช้กฎหมายดังกล่าวในการปกครองแล้ว ย่อมมีลักษณะเป็นระบบกฎหมายที่ขัดแย้งกับการรวมศูนย์กฎหมายโดยรัฐ¹¹

ข้อเท็จจริงข้างต้นเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่ลงรอยกันระหว่างแนวคิดสัญญาประชาคมกับข้อเท็จจริงในทางสังคม ซึ่งในแง่หนึ่งแสดงให้เห็นถึงข้อบกพร่องสำคัญของทฤษฎีที่อธิบายความชอบธรรมในการดำรงอยู่ของรัฐในปัจจุบัน และแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งของการอธิบายแนวคิดสัญญาประชาคมโดยตัวของมันเอง กล่าวคือ ทฤษฎีสัญญาประชาคมนั้นมีจุดมุ่งหมายในการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวในรัฐ เพื่อการรักษาความสงบสุขของปัจเจกชนในสังคม แต่ในความเป็นจริงแล้วเมื่อมีกลุ่มคนที่ไม่สนับสนุนหรือไม่เห็นด้วยกับเจตจำนงร่วมกันของปวงชนปรากฏขึ้นในรัฐ ทฤษฎี

¹¹ ADEL ELSAYED SPARR, "Legal Pluralism and Sharia: Implementing Islamic Law in States and Societies," [Online] Accessed: 23/08/2017. Available from: <http://www.e-ir.info/2014/12/18/legal-pluralism-and-sharia-implementing-islamic-law-in-states-and-societies/>

สัญญาประชาคม ก็มักจะถูกนำมาใช้เพื่อบีบบังคับให้คนเหล่านั้นยินยอมที่จะสละความเชื่อของตน จนอาจนำไปสู่สถานการณ์ความรุนแรงในรัฐหนึ่งๆ ข้อเท็จจริงดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นถึงความยอกย้อนที่เกิดจากการตีความทฤษฎีทางกฎหมาย กับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ

อาจกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างพหุนิยมทางกฎหมายและทฤษฎีว่าด้วยรัฐและสัญญาประชาคมตามที่น่าเสนอข้างต้นนั้น เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะที่ขัดแย้งกัน กล่าวคือในทางข้อเท็จจริงนั้นภายใต้รัฐหนึ่ง ๆ ไม่ได้มีเพียงตัวบทกฎหมายของรัฐเท่านั้นที่สามารถควบคุมปัจเจกชนภายในรัฐหรือมีอำนาจในการกำหนดบรรทัดฐานทางสังคม แต่ยังมีตัวบทกฎหมายที่ไม่ใช่ของรัฐ (Non state Laws) ด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่าการคงอยู่ของสภาพแห่งความเป็นพหุนิยมทางกฎหมายนั้น คือ ภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคมนั้น ซึ่งขัดแย้งกับการปรับใช้ทฤษฎีว่าด้วยรัฐและสัญญาประชาคม ทั้งนี้ ความขัดแย้งในลักษณะนี้มักนำไปสู่ความพยายามของรัฐในการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบกฎเกณฑ์ทางสังคมที่อยู่นอกเหนือโครงสร้างทางกฎหมายของรัฐให้กลับเข้ามาอยู่ในระบบ (Reshape other social orders) ซึ่งแน่นอนว่าประสบความสำเร็จมากน้อยแตกต่างกันไป

ลักษณะของความขัดแย้งเช่นนี้หากปรากฏขึ้นในรัฐที่มีแนวโน้มที่จะดำเนินการกับผู้ที่มีทัศนคติไปในทางตรงกันข้ามในลักษณะที่ไม่ยอมรับอำนาจรัฐหรือไม่ยินยอมที่จะอยู่ภายใต้ระบบกฎหมายของรัฐอย่างรุนแรงแล้ว ย่อมนำไปสู่การใช้กำลังรุนแรง จนมีลักษณะเป็นการทำลายหลักการของแนวคิดสัญญาประชาคมซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการก่อตั้งรัฐ และในแง่หนึ่ง มีผู้ตีความเหตุการณ์ในลักษณะที่เมื่ออำนาจในการกำหนดความกลัวหรือสร้างความกลัวเพื่อควบคุมสังคมไม่ได้อยู่ในมือของรัฐอีกต่อไปแล้ว ย่อมนำไปสู่การล่มสลายของแนวคิดว่าด้วยรัฐสมัยใหม่¹²

¹² ธเนศ วงศ์ยานาวา และคณะ, อ่านวิพากษ์ มิเชล ฟูกูโกต์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2558), หน้า. 75 - 126

บทสรุป

แนวคิดที่ว่าด้วยพหุนิยมทางกฎหมายเป็นแนวคิดใหม่ว่าด้วยการพิเคราะห์เห็นถึงความเป็นจริงว่า ในรัฐหนึ่งๆ นั้นไม่ได้มีเพียงอำนาจรัฐอย่างเดียวนั้นที่มีอำนาจควบคุมเหนือสังคม เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาความขัดกันระหว่างบทกฎหมายหลักภายในรัฐซึ่งถูกมอบความชอบธรรมโดยแนวคิดสัญญาประชาคม กับกฎหมายหรือกฎเกณฑ์อื่นที่มีบทบาทหรือมีอำนาจควบคุมสังคมในรัฐนั้น ซึ่งอาจเกิดจากการก่อตัวขึ้นตามจารีตประเพณี หรือเป็นกฎเกณฑ์ที่บังคับใช้มาก่อนที่จะมีการก่อตัวขึ้นของรัฐหนึ่งๆ รัฐสมัยใหม่ (ในที่นี้หมายถึงทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงสร้างกฎหมายของรัฐ) ควรที่จะทำความเข้าใจสภาพดังกล่าว ควรยอมรับให้ได้ว่า ไม่มีอำนาจใดจะสามารถผูกขาดการควบคุมปัจเจกบุคคลภายในรัฐได้โดยเด็ดขาด รัฐสมัยใหม่ทั้งหลายที่ประสบปัญหาของการปะทะกันระหว่างความมีอยู่ของกฎหมายแห่งรัฐกับกฎเกณฑ์ทางสังคมอื่นควรมุ่งที่จะทำความเข้าใจบ่อเกิดของกฎเกณฑ์ทางสังคมเหล่านั้นว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร และดำเนินการศึกษาเหตุปัจจัยที่ทำให้ประชาชนบางส่วนในรัฐไม่ยอมรับอำนาจควบคุมของรัฐ แต่กลับไปยอมรับกฎเกณฑ์ทางสังคมเหล่านั้น เพื่อที่จะนำไปสู่การคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งภายใต้แนวทางที่ไม่ก่อให้เกิดความรุนแรง

ทั้งนี้ ในแง่ของทฤษฎีสัญญาประชาคมนั้น ผู้เขียนเองมีความประสงค์ที่จะเสนอการตีความทฤษฎีสัญญาประชาคมเสียใหม่ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่ามีความเป็นไปได้ในลักษณะที่ว่า สัญญาประชาคมนั้นแน่นอนว่าย่อมไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากมุ่งหวังที่จะหาฉันทามติของคนในสังคมให้ยอมรับในระบบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ร่วมกันเพียงระบบกฎเกณฑ์เดียว ดังนั้นการใช้ระบบเสียงข้างมากย่อมยังคงมีความสำคัญอยู่ แต่เพื่อไม่ให้มีการนำเอาเสียงข้างมากเช่นนั้นมากระทำการบีบบังคับกลุ่มผู้ที่ไม่ยอมรับอำนาจของรัฐหรือไม่ยอมรับในอำนาจแห่งระบบกฎหมายที่ถูกสร้างขึ้น แนวคิดที่ว่าด้วยพหุนิยมทางกฎหมายควรถูกนำมาปรับใช้ในการสร้างระบบกฎหมายดังกล่าว กล่าวคือ การสร้างระบบกฎหมายภายในรัฐควรคำนึงถึงความเป็นไปได้และสร้างหนทางในการประสานระบบกฎหมายที่แตกต่างและขัดแย้งกัน สัญญาประชาคมควรถูกตีความในลักษณะของการสร้างข้อสรุปที่คนหมู่มากสามารถยอมรับได้แต่ในขณะเดียวกันจะต้องไม่ก่อให้เกิดการกดขี่หรือทำลายความเชื่อของผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับกฎเกณฑ์เหล่านั้น トラบ

เท่าที่การกระทำของผู้ที่ไม่เห็นด้วยนั้นไม่ได้บ่อนทำลายความสงบสุขของสังคมในภาพรวมอันเป็นเป้าหมายหลักของแนวคิดว่าด้วยรัฐและสัญญาประชาคม ซึ่งเป็นแนวคิดหลักที่ปรากฏให้เห็นภายใต้ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย

ดังนั้น ในแง่หนึ่งการให้การศึกษาแนวคิดว่าด้วยพหุนิยมทางกฎหมาย ตลอดจนการอธิบายความสำคัญของแนวคิดดังกล่าวที่มีต่อการดำรงอยู่ของรัฐและระบบกฎหมายภายในรัฐนั้นย่อมเป็นสิ่งสำคัญที่ควรกระทำ โดยเฉพาะการให้การศึกษาในประเด็นดังกล่าวต่อผู้ที่ทำงานด้านนิติบัญญัติ ซึ่งหากความเข้าใจในภาพความเป็นจริงของสังคมภายใต้แนวคิดว่าด้วยพหุนิยมทางกฎหมายเกิดขึ้นได้แล้ว ย่อมเป็นการง่ายที่จะหลีกเลี่ยงปัญหาอันเกิดจากการฝืนบังคับใช้ระบบกฎหมายของรัฐต่อกลุ่มคนผู้ที่ไม่เห็นด้วยนั่นเอง ทั้งนี้ งานชิ้นนี้ เป็นเพียงจุดเริ่มต้นของผู้เขียนในการพยายามทำความเข้าใจความสัมพันธ์ของแนวคิดว่าด้วยพหุนิยมทางกฎหมายและแนวคิดว่าด้วยรัฐ ตลอดจนสัญญาประชาคม ดังนั้น ย่อมมีข้อมูลอีกหลายประการที่จำเป็นต้องค้นหาเพิ่มเติม โดยผู้เขียนหวังว่าจะได้ตีพิมพ์บทความอื่นเพื่อเติมเต็มความสมบูรณ์ของบทความชิ้นนี้ ตลอดจนเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการทำความเข้าใจแนวคิดว่าด้วยพหุนิยมทางกฎหมายต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Leo Strauss and Joseph Cropsey. (1987). *History of Political Philosophy (E-Book Edition)*. Edited by Edition, Third. United State: University of Chicago.
- Cambridge Dictionary. *Meaning of "Law" in the English Dictionary*. Retrieved September 23, 2017, From <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/law> [23/08/2017].
- Sally Engle Merry. (1988). Legal Pluralism. *Law & Society Review*. 22(5).

-
- ADEL ELSAYED SPARR. Legal Pluralism and Sharia: Implementing Islamic Law in States and Societies. Retrieved September 23, 2017, from: <http://www.e-ir.info/2014/12/18/legal-pluralism-and-sharia-implementing-islamic-law-in-states-and-societies/>
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2559). พรหมแดนความรู้เรื่อง Legal Pluralism. *วารสารนิติสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*. 3, 1
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2554). *กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการร่างปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมชาย ปรีชาศิลป์กุล. (2559). *พหุนิยมทางกฎหมาย. วารสารนิติสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่* 3, 1
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2539). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ธเนศ วงศ์ยานาวา และคณะ. (2558). *อ่านวิพากษ์ มิเชล ฟูโกต์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.